

ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE TÜRKÇE KELİME DAĞARCIĞININ AZALMASI SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ (Araştırma Makalesi)

Orhan BOZDEMİR^(*)

Öz

Bu çalışma, 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle bir devlet üniversitesinin Almanca ve Türkçe öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerine uygulanan bir anket çalışmasının sonuçlarını temel alarak, üniversite öğrencilerinin çok önemli bir ulusal sorun olan, Türkçe kelime dağarcığımızın giderek azalması hakkındaki görüşlerini ortaya koyan nitel bir araştırmadır. Öğretmen adaylarına yöneltilen gerek anket gerekse açık uçlu sorularla Türkçe kelime dağarcığımızın giderek azaldığına ilişkin görüşlerinin ve çözüm önerilerinin neler olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türkçe ve Almanca öğretmenliği bölümü öğrencilerinin bu konudaki bakış açılarının ne ölçüde ve neden ayrıştığını tespit edilerek, eğitimin önemli paydaşları konumundaki öğretmen adaylarımızın görüşlerinin değerlendirilmesine ve konu hakkında farkındalık oluşturulmasına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Sonuçta, her iki program öğrencilerinin kişisel kelime dağarcığımızın azaldığı konusunda mutabık oldukları, fakat farkındalıklarının belli konularda birbirlerinden ayrıştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelime Dağarcığı, Sözcük Varlığı, Kelimeler ve Düşünme, Türkçe Öğretmenliği, Almanca Öğretmenliği.

The Problem of Decreasing the Turkish Vocabulary and Solution Proposals According to Student's View

Abstract

This study is a qualitative research that reveals the opinions of the university students about an important national problem, the gradual reduction of our Turkish vocabulary, based on the results of a survey study applied to senior students of the German and Turkish

^(*) Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bölümler Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı
(e-posta: bozdemir@atauni.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3519-5162>

language teaching department of a public university as of 2018-2019 academic year. It is aimed to obtain how students are aware of this problem, what kind of solutions they suggest, and to what extent and why the Turkish and German language teacher education students' perspectives diverge on this subject, and to contribute to the evaluation of the opinions of our teacher candidates who are important stakeholders of education and to raise awareness about the subject. The results of the survey study using Likert type scale were evaluated by converting them into numerical data. As a result, it was observed that the students of both programs agreed that our personal vocabulary decreased, but their awareness diverged on certain topics.

Keywords: Vocabulary, Word Presence, Words and Thinking, Turkish Language Teaching, German Language Teaching.

1. Giriş

Bir insanın kullandığı kelimelerin tümüne kelime dağarcığı denir (Vardar, Güz, Huber, Öztokat, & Senemoğlu, 1998). Almancası da çok güzel bir metaforla *Wortschatz* =kelime “hazinesi” (Willenberg, 2008) olarak oluşturulmuş olan kelime dağarcığı, dilimizde de kelime hazinesi, kelime serveti veya sözcük varlığı olarak da kullanılmaktadır.

Düşünme süreçlerinin, anlama ve anlatma temel dil becerilerinin etkin kullanımı zengin kelime hazinesi, başka bir ifade ile sözcük dağarcığına bağlıdır (Karatay, 2018). Türk Dil Kurumu sözlüğünde, kelime serveti “söz varlığı” maddesinde “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” şeklinde ifade edilirken, söz dağarcığı ise “Bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, söz varlığı, vokabüler, kelime hazinesi” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005). Kelime hazinesine geniş anlamıyla yani Türkçe söz varlığı olarak bakıldığında, Cumhuriyet dönemi harf devriminden sonra, 1930’da yayımlanan ve Latin alfabesi esas alınarak yayımlanan ilk sözlük “Yeni Türk Lügati”, 30000 kelimeyi tanımlarıyla birlikte vermektedir (Ünlü, 2016).

Diğer taraftan Türkçe lügat oluşturma çabalarından elde edilen bilgilere göre, 19. yüzyıldaki Türkçe dilindeki toplam kelime sayısının 100.000 dolaylarında olduğu görülmektedir. Türkçe dilinin kelime dağarcığındaki düşüş üzerinde, 20. yüzyılın sonları itibariyle Tanzimat akımının da öncelik ettiği Türkçe dili üzerindeki sadeleştirme tartışmalarının önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Türk dili üzerindeki sadeleştirme çalışmaları ve Türkçe kökenli olmayan kelimelerin tasfiyesi ile sonuçlanan çabalar Türk dilindeki kelime sayısını 20.000’lere kadar inmesine neden olmuştur (Bıyıklı, 2011). Ancak günümüze kadar yapılan sözlük çalışmalarında kaydedilen gelişmelerden sonra en güncel rakamları Dursunoğlu (2011) şu şekilde belirtmektedir; Güncel Türkçe Sözlük Türkçenin en güvenilir, en gelişmiş ve en güncel sözlüğü durumundadır. Türk Dil Kurumu tarafından 1945’ten itibaren yayımlanmaya devam eden Türkçe Sözlük özellikle konuşma dilinde yaşanan değişimlere göre güncellenmekte, bu yönüyle dilimizde yıllara göre yaşanan değişimlere de ışık tutmaktadır. 2011 yılı itibariyle sözlükteki anlam sayısı 121.509’dur.

Yazım dilinin yanı sıra terimler, yer adları, isimlerin yanı sıra bölgesel ağızlarda ve kaynaklardan gelen sözcükleri ve deyimleri kapsayan, kısaca Türk diline dair hazineyi içeren Büyük Türkçe Sözlük için ise tüm söz varlığı 616.767 olarak belirlenmiştir.

Söz varlığı terimini kullanan Aksan'a göre bu dağarcık anadilin kelimeleri ile de sınırlı değildir; yabancı kökenli sözcükler, atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler ve terimler ve söz varlığını oluşturur (Aksan, 1996). Bu arada Kelime'nin, tıpkı Türkçede olduğu gibi gerek Almanca gerekse Arapçada, hem söz hem de sözcük anlamında kullanıldığı görülebilmektedir (Sarı, 1982). Örneğin Almanca 'da bu fark ancak çoğul yapısından belli olur; kelime (ya da sözcük) için tekil ve çoğul kullanım *das Wort=die Wörter*, söz için tekil ve çoğul kullanım ise *das Wort=die Worte* şeklindedir (Wahrig, G,1993). Gençlerimiz kelimenin söz anlamında kullanıldığının pek farkında olmasa da, yaşlılarımızın 'sana bir kelime söyleyeceğim' deyip çok şey anlatmalarından, Türkçede de bu kullanımın varlığı anlaşılmaktadır. Arapça 'Kelimetullah'ın Allah'ın sözü yerine, bazı kaynaklarda Allah'ın kelimesi olarak çevrilmiş olması da kelimenin söz anlamının bilinmediğinin bir kanıtı olsa gerek.

Bu çalışmada ulusal kelime hazinesi için de kullanılabilen kelime dağarcığı terimi kişisel kelime dağarcığı olarak ele alınmıştır. Çünkü amaç, öğrencilerin kendi kelime dağarcıkları hakkındaki yargılarını bilmek ve bu konudaki fakirleşmenin ne ölçüde farkında olduklarını izleyebilmektir. Bu anlamda kelime dağarcığı aktif ve pasif kelime olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır. "Kelime hazinesi, anlatma ve anlamaya yönelik özelliklerinden yola çıkılarak aktif - pasif (etkin - edilgin), kullanma - kavrama, gerçek - potansiyel, şifreleyici - şifre çözücü, üretici - alıcı vb. terimlerle tanımlanmıştır" (Karadağ & Kurudayıoğlu, 2005, s.435).

Konuşma diline ait kelime dağarcığı günlük hayatta kullanımına göre iki sınıf altında toplanmaktadır. Aktif kelimeler, konuşma dilinin bilinen ve aynı zamanda aktif olarak kullanılan kelimeleri iken pasif kelimeler, insanların anlamını bildiği ancak konuşurken kullanmadığı kelimelerden oluşmaktadır (Güleryüz, 2006). Başka bir deyişle, belirli bir anlamda konuşma ve yazma dilinde kullanılan kelimeler "aktif kelime serveti", insanların okurken veya dinlerken ne anlama geldiğini bildiği ancak oluşturdukları cümlelerde aynı anlamdaki farklı kelimeleri kullandığı tüm kelimelere ise "pasif kelime serveti" denmektedir (Karakuş & Türkçe, 2000).

Kelime dağarcığının ölçülmesine ilişkin çalışmalarda oldukça ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. 1958 yılında yapılan bir araştırmada ABD'de anadilini konuşan çocukların kelime dağarcıkları farklı yaş gruplarına göre incelenmiş, 10 yaşındaki çocukların aktif kelime dağarcığı 5.500, 14 yaşındaki çocukların ise 8500 kelimedenden oluştuğu gözlemlenmiştir. 10 yaş grubunda Pasif kelime dağarcığı 34.300 iken 14 yaş grubunda bu rakam 62.500 olarak tespit edilmiştir (Gögüş, 1978). Oysa Göktürk'ün 1986'da yaptığı araştırmaya göre, ülkemizde birinci kademedeki öğrenciler 200-500, ikinci kademe öğrenciler 2000, lise öğrencileri ise 2500 dolaylarında, düşük seviyede sözcük bilmekte-dirler (Bayat, Hamzadayı, Çetinkaya & Ülper, 2013).

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi son sınıf öğrencileri ile yapılan benzer bir araştırmada öğrencilerin yazılı anlatımda kullandıkları ortalama kelime sayısı 3216 olarak belirlenmiştir (Çiftçi, 1991). Bir araştırmacı yaptığı yüksek lisans tezinde 5, 8 ve 11. sınıf öğrencilerinden seçilen 90 öğrencinin anı yazma, atasözü açıklama ve serbest konuda yazma" üzerine oluşturdukları 270 kompozisyonu incelemiş, ulaştığı toplam 30.464 kelime içerisinde 2567 farklı kelime tespit etmiştir (Çıplak, 2005).

Öte yandan kimi ünlü yazarların eserleri üzerinde yapılan incelemelerde toplam 5000 dolayında kelime kullandıklarını göstermektedir. Verlee adlı bir bilginine göre sıradan insanların konuşma dilinde kullandıkları sözcük sayısı 2000 civarında iken, eğitilmiş insanlarda bu rakam 4000-5000 dolaylarında olabilmektedir (Doğan, 1998). Peyami Safa'nın eserlerinde kullandığı kelime sayısının 6.400 civarında olduğu, Ahmet Midhat Efendi'nin eserlerinde bu rakamın 13000 dolaylarında olduğu bildirilmiştir (Tosunoğlu, 1999).

Kişilerin kelime hazinelerini oluşturmalarına katkı sağlamak amacıyla güden ve özellikle yabancı dil öğretiminde sıkça karşılaştığımız bir terim de temel söz varlığı'dır. Temel söz varlığı bir dilin kullanımında en sık kullanılan ve o dili asgari düzeyde anlama ve konuşmayı sağlayabilecek kelime dağarcığı olarak nitelendirilebilir. Anadili ve yabancı dil öğretiminde, en vazgeçilmez sözcüklerinin saptanması, dil öğretiminin de bu temel kelimeler üzerinde inşa edilmesi, eğitimin başarısı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Temel söz varlığının belirlenmesinde sıklık sayılarına dayanan çalışmalar yapılmaktadır. Kullanılan okuma kitapları ve konuşma dilinde kullanılacak sözcüklere hangi sraya göre yer verileceği bu çalışmalarla belirlenmektedir. Temel söz varlıkları öğretimi yapılacak dilin anadili ve yabancı dil olması göre, ayrıca değişik yaş kümelerine göre farklılık göstermektedir. Araştırmalar, sıklık sayımı sonucunda elde edilen temel söz varlığı kümelerindeki ilk 1000 kelimenin öğrenilmesi ile ilgili dildeki normal metinlerin %80'inden fazlasının anlaşıldığı ortaya koymaktadır (Aksan, 2009).

Günlük konuşmalarda, konuşmacıların kişisel kelime dağarcığının yeterli düzeyde olması iletişimin kalitesini belirler. Kaliteli bir iletişim için Türk dili kelime dağarcığının kaç kelimeden oluşması gerektiği üzerinde bir tartışma literatürde henüz mevcut değildir. Ülkemizdeki eğitim programlarından eğitim seviyelerine göre öğrencilerin bilmesi ve kullanması gereken kelime/kavram konusunda bir inceleme yapılmamıştır. Eğitim programlarında bu konuyla ilgili tespitler ve hedeflerin bulunmaması nedeniyle eğitimcilerimizin bu hususta özel bir gayreti olmamıştır (Demir, 2007).

Öğretilen kelimelerin hafızada kalıcı olmasının sağlanması da önem arz eden bir husustur. Yeni öğrenilen kelimelerin hafızada ilk olarak kısa süreli belleğe alındığı bilinmektedir. Kelimenin uzun süreli belleğe kaydedilmesi için anlam bilgisinin dikkat çekici bir şekilde sunulması, günlük hayatla ilişkisinin açıklanması ve sık sık tekrar edilmesi ile mümkün olabilmektedir (Apaydın, 2007). Burada "günlük hayatla ilişkisi" tabiri ile aslında son derece önemli olan bağlam kavramına işaret ediyor; Bağlam, bir kelimeyi çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, anlamı üzerinde etkili olan kelime veya kelimeler olarak tanımlanabilir. Bağlam, dil öğretimindeki başarıyı doğrudan etkileyen anlam

kurmanın sağlanabilmesi için gereklidir. Bu nedenle yeni öğretilen kelimeler asla tek başına verilmemeli, bir bağlama, başlangıçta kısa bir cümleye yerleştirilmelidir. Bağlam açık bir şekilde belirlenemezse yalıtılmış olur; yalıtılmış kelimeler de bir ses ya da sesler topluluğundan başka bir şey ifade etmez (Hameau, 1988).

Bağlam, anlam kurma ve dil öğretimi arasındaki doğrudan ilişki göz önünde bulundurulduğunda özellikle dil eğitimi açısından Türkçe kelime dağarcığının azalması konusundaki farkındalığın büyük öneme sahip olduğu açıktır. Bu çalışmada, Almanca ve Türkçe öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin ulusal bir sorun olarak tanımladığımız Türkçe kelime dağarcığımızın giderek azalması hakkındaki görüşlerini ve bu konudaki farkındalık seviyelerini belirlemek amacıyla bir değerlendirme anketi uygulanmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

1.1. Amaç

Türkçe kelime hazinesinin azalması sorununun ve çözüm önerilerinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1- Türkçe kelime hazinesinin azalma sorunu öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü bölüme göre hangi düzeydedir?
- 2- Türkçe kelime hazinesinin azalma sorununa yönelik öğretmen adaylarının görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Etiği

Araştırmada, Türkçe kelime dağarcığının giderek azalması sorunu üzerine literatürdeki bilgiler üzerinden genel bir bakış çerçevesi oluşturularak, dil eğitimi öğrencilerinin bu konudaki farkındalık düzeylerini araştırmak amacıyla "Eğitim araştırmaları etik kurallarına uygun olarak" bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Burada temel olarak Almanca ve Türkçe öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin konuya bakış açıları arasında bir farklılık olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın yöntemi öncelikle nicel ve daha sonra nitel bulguların birlikte kullanıldığı karma yaklaşımdır. Karma yaklaşım "nicel ve nitel yaklaşımları birlikte kullanmak, her iki yaklaşımı tek başına kullanmaya oranla araştırma problemlerini daha iyi anlamamızı sağlar" (Creswell, 2014). Nicel araştırma deseninden betimsel tarama modeli, nitel uygulamalarda olgubilim deseni (fenomenoloji) uygulanmıştır. Olgu bilim deseni, çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilen, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır ve bireye tamamıyla yabancı olmayan bu olguların detaylı bir şekilde araştırılmasında (Yıldırım & Şimşek, 2011) kullanılır.

2.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları 2018-2019 eğitim öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Almanca ve Türkçe öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmaya Almanca Öğretmenliği bölümünden 45, Türkçe Öğretmenliği bölümünden 46 olmak üzere toplam 91 öğrenci katılmıştır.

2.4. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilen anket aracılığı ile toplanmıştır. Bu kapsamda katılımcı grubuna Türkçe kelime dağarcığımızın giderek azalması konusunda farkındalık düzeylerini ortaya koyacak Likert tipi "(1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde düzenlenmiş sorular ve devamında çözüm önerilerini talep eden açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarından cevapları yazılı olarak cevaplaması istenmiştir. Araştırmanın nicel verileri Excel (Microsoft 2010) soruları ile analiz edilmiştir. Verilerde yüzde ve frekansları alınmıştır. Öğretmen adaylarından elde edilen nitel veriler ise içerik analizine tabi tutulmuştur. Gerek anket gerek açık uçlu soruların hazırlanışında uzman görüşüne başvurulmuştur.

2.5. Anket sonuçları

Türkçenin günlük hayatta zaman içerisinde uğradığı değişimlere yönelik sorular kısmında, yaşça büyük insanların kendi aralarında konuştukları dilde farklılık gösteren ifadelere yönelik her iki bölüm öğrencileri tarafından kısmen benzer bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bu konu, ankette üç farklı soru üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar;

1. *Büyükannem/Büyükbabam konuşurken anlamını bilmediğim ya da anlamını bildiğim ama benim hiç kullanmadığınız kelimelere rastlıyorum.*
2. *Annem/Babam konuşurken anlamını bilmediğim veya anlamını bildiğim ama benim hiç kullanmadığım kelimelere rastlıyorum.*
3. *Televizyonda özellikle yaşlı insanların konuşmasını izlerken anlamını bilmediğim kelimelerle karşılaşlıyorum.*

Her iki bölüm öğrencilerinin bu üç soru için verdikleri cevaplar ortalama olarak %7,4 kesinlikle katılmıyorum, %15,9 katılmıyorum, %7,4 kararsızım şeklindeki görüşlere karşın, %39,6 katılıyorum, %30,4 kesinlikle katılıyorum olarak belirlenmiştir (Tablo 1). Her üç soru için yaklaşık % 70,1 oranında olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla, ankete katılan öğrencilerin yaklaşık dörtte üçünün günlük hayatta anlamını bilmedikleri bazı Türkçe kelimelerle karşılaştıkları yorumu yapılabilir.

Benzer sorunu eğitim-öğretim faaliyeti içerisinde yaşayıp yaşamadıklarını belirlemek üzere öğrencilere şu sorular yöneltildi;

4. *Derslerde hocalarımızın kullandığı Türkçe kelimelerden anlamını bilmediğim veya anlamını bildiğim, ama benim hiç kullanmadığım kelimelere rastlıyorum.*
5. *Özellikle Cumhuriyet dönemi yazarlara ait Türkçe kitap okurken Osmanlıca olduğunu sandığım ve anlamını bilmediğim kelimelerle karşılaşıyorum.*

Bu iki ifadenin Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine (Katılıyorum + Kesinlikle katılıyorum toplamı %44,4) nazaran, Türkçe bölümü öğrencileri tarafından oldukça yüksek bir oranda (Katılıyorum + Kesinlikle katılıyorum toplamı %88,9) kabullenilmesi anlaşılabilir bir farktır. Nitekim bu ifadeler gerek müfredat gerek se derslerin işleniş biçimi göz önüne alındığında Türkçe Bölümü öğrencilerinin hemen her gün karşılaştıkları sorunları dile getirmektedir. Ancak aynı zamanda Almanca Öğretmenliği öğrencilerinin de maalesef toplumun pek çok kesimi gibi yeterince kitap okumadıkları gerçeğini de ortaya koyuyor.

Tablo 1. Öğrencilerin Anlamını Bilmedikleri Kelimelerle Karşılaşma Konusundaki Görüşlerini İnceleyen İlk Beş Soruya Verdikleri Yanıtların Yüzdelik Dağılımları

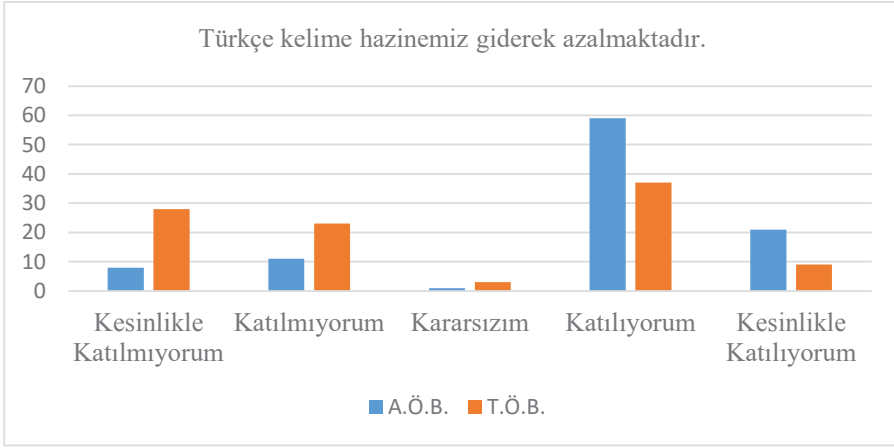
	1.Soru		2. Soru		3. Soru		4. Soru		5. Soru	
	A.Ö.	T.Ö.	A.Ö.	T.Ö.	A.Ö.	T.Ö.	A.Ö.	T.Ö.	A.Ö.	T.Ö.
Kesinlikle Katılmıyorum	%8,9	%11,1	%6,7	%6,7	%4,4	%6,7	%6,7	%4,4	%8,9	%6,7
Katılmıyorum	%15,6	%20,0	%13,3	%13,3	%13,3	%17,8	%28,9	%4,4	%28,9	%4,4
Kararsızım	%4,4	%13,3	%11,1	%4,4	%6,7	%4,4	%20,0	%0,0	%17,8	%6,7
Katılıyorum	%44,4	%33,3	%35,6	%40,0	%40,0	%44,4	%26,7	44,4	%24,4	%48,9
Kesinlikle Katılıyorum	%26,7	%24,4	%28,9	%37,8	%35,6	%28,9	%17,8	48,9	%20,0	%35,6

(A.Ö. : Almanca Öğretmenliği Öğrencileri, T.Ö. : Türkçe Öğretmenliği Öğrencileri)

Ancak en bariz görüş farklılığını, Türkçe kelime hazinemiz giderek azalmaktadır, görüşüne katılımda görmekteyiz.

6. *Türkçe kelime hazinemiz giderek azalmaktadır.*

Bu görüşü Türkçe Öğretmenliği Bölüm öğrencileri (%28) Kesinlikle Katılmıyorum, (23) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (37) Katılıyorum, (9) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde değerlendirirken, Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencileri (%8) Kesinlikle Katılmıyorum, (11) Katılmıyorum, (1) Kararsızım, (59) Katılıyorum, (21) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde benimsemişlerdir (Şekil 1). Bu konudaki farkındalığın Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinde bu derece yüksek olması da müfredatları gereği bu sorunla her gün yüzleşmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Herhangi bir şeyi doğru değerlendirmenin ilk koşulu kıyaslama, karşılaştırma olanağına sahip olmaktır.

Şekil 1. Öğrencilerin Türkçe Kelime Haznemizin Azalması Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Yüzdelerle Dağılımları (AÖB Almanca Öğretmenliği Bölümü Öğrencileri, TÖB: Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğrencileri)

Şekil 1’de her iki bölüm öğrencilerinin soruna ilgili farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık gözlenmektedir. Çünkü sürekli sözlük kullanmak durumunda olan Filoloji, Yabancı Diller Eğitimi, bizim örneğimizde Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencileri devamlı olarak pek çok kelimeyi, Türkçe’de yalnızca bir tek kelimeyle karşılamak zorunda kaldıklarını deneyimlerler. Bir örnekle açıklamak gerekirse;

Örneğin; Almandadaki *wirklich, wahr, tatsächlich, real, echt, faktisch, rein, fair, solide, reell, sachlich, materiell, lauter, pur, klar, gewiss, gegenständlich, existent, greifbar, ausgemacht* ve bu kelimelerin onlarca eş anlamlısını yalnızca tek bir kelimeyle (gerçek) karşılamak durumundadırlar. Elbette ki bu sıfatlar ve bunlardan türetilen kavramlar (gerçeklik) arasında belirgin anlam farklılıkları var. En azından soyut, somut, maddi ya da güncel gerçeklik aynı şey midir? Bu tıpkı altın, gümüş, bakır, kurşun vs. yerine hepsi için madeni demek gibi bir şey. Oysa bunların bir kısmının Türkçe karşılıkları var, ancak onları da maalesef gençlerimiz bilmiyor. Örneğin; soyut gerçekliğin karşılığı hakikatti ya da esas, sahibi, has sıfatlarını kullanmadığımız gibi vuku bulmak anlamındaki (*geschehen*) fiilini de ‘gerçekleşmek’ olarak kullanıyoruz. Aynı şekilde düşünmek fiili ile aralarında ciddi anlam farklılığı olan onlarca Almanca fiili karşılıyoruz, çünkü tasavvur etmek, tefekkür etmek, telakki etmek gibi sadece t harfiyle başlayan onlarca fiilden hafızamızda yalnızca teşekkür etmek kaldı.

Öğrencilerimizin Türkçe kelime dağarcığımızın giderek azalması sorununa ilişkin özgün çözüm önerileri ise şu şekildedir;

1. Kitap okuma ödev olarak verilmeli (TÖB: % 38, AÖB: % 22)
2. Okulda okuma saatleri olmalı (TÖB: %13, AÖB: %9)

3. Yazılı sınav sayısı artırılmalı (TÖB: % 8, AÖB: % 12)
4. Sözlük araştırmalarının müfredatta yer alması gerekir (TÖB: % 3, AÖB: % 6)
5. Sosyal medya kullanılarak bu sorun hakkında farkındalık oluşturulması, en çok izlenen programlarda soruna dikkat çekilmesi (TÖB: % 31, AÖB: % 33)
6. Çizgi filmlerden başlayarak, tüm TV programlarında kelime hazinemizin geliştirilmesi için gayret gösterilmesi (TÖB: % 23, AÖB: % 19)
7. İlk ve orta öğretim müfredatının bu konu dikkate alınarak hazırlanması, belirli bir kelime sayısının hedeflenmesi (TÖB: % 33, AÖB: % 41)
8. Eş anlamlı kelimelerin kullanılmasının özendirilmesi (TÖB: % 27, AÖB: % 22)
9. Bu konuda projelerin oluşturulmasının teşvik edilmesi (örneğin medyada her gün bir kelime) (TÖB: % 6, AÖB: % 2)

3. Sonuç

Kelime dağarcığı düşünme süreçlerimizin, anlama ve anlatma becerilerimizin oluşumunu, niteliğini ve işlevselliğini doğrudan etkileyen en önemli unsurdur. Kelime dağarcığımızın giderek azaldığı konusundaki yaygın kanaatin, öğretmen adayı durumundaki eğitim fakültesi son sınıf öğrencileri tarafından ne ölçüde paylaşıldığını ve bu konuda ne tür çözüm önerileri düşündüklerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada öncelikle alan yazında konunun izi sürülmeye çalışılmıştır. Geniş anlamda bir dilin tüm söz varlığı olarak da kullanılan kelime dağarcığı ya da kelime hazinesinin gerek önemini gerek se bu geniş anlamıyla da fakirleştiğini ileri süren görüşlere değindik. Asıl üzerinde durulmak istenilen ve öğrencilerimizin farkındalık düzeylerini ve çözüm önerilerini anlamaya çalıştığımız kişisel kelime dağarcığımızdaki küçülme sorununu, uygulanan bir anketle Eğitim Fakültesinin iki bölümünün, Türkçe ve Almanca Öğretmenliği Bölümlerinin son sınıf öğrencilerinin değerlendirmesine sunduk. Her iki bölümün öğrencileri de, büyükanneleri, büyükbabaları, anneleri, babaları ya da yaşlı insanlar konuşurken anlamını bilmedikleri veya anlamını bilseler dahi kendilerinin hiç kullanmadıkları kelimelere rastladıklarını teyit ettiler.

Yabancı dil öğrenmenin sağladığı karşılaştırma olanağı sayesinde kendi dilimiz konusundaki farkındalığa da katkı sağladığı gerçeği bir yana, Türkçe ve Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin farkındalıkları iki konuda belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. Bunlardan birincisi özellikle cumhuriyetimizin ilk yıllarına ait yazarlara ait kitapları okurken karşılaştıkları Türkçe kelimelerden anlamadıkları veya anlasalar bile kendilerinin hiç kullanmadıkları kelimelerin sıklığına ilişkin yanıtlarıydı. Derslerde hocaların kullandığı kelimelere dair verdikleri yanıtlar da dâhil olmak üzere, müfredatları göz önüne alındığında Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin bu konuda çok daha duyarlı olduklarını, bu sorunla sıklıkla yüzleştiklerini görmek anlaşılabilir bir durumdur. Ancak diğer taraftan bu sonuçlar Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin Türk Edebiyatına olan ilgilerinin düşündüğümüzden de az olduğuna ve maalesef yeterince kitap okumadıklarına işaret etmektedir. İki bölüm öğrencilerinin ayrıştığı ikinci önemli konu

ise, kelime dağarcığımızın azaldığına ilişkin farkındalık seviyesidir. Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin genel söz varlığı ve kişisel kelime dağarcığımız konusunda çok daha iyimser ve özgüvenliler. Buna karşın Almanca Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin özellikle çeviri yaparken örneklendirmeye çalışıldığı gibi onlarca Almanca kelimeyi bir tek Türkçe kelime ile karşılamak durumunda kaldıkları, bir başka deyişle kıyaslama olanağına sahip oldukları için bu konuda daha kaygılı oldukları açıkça görülmektedir.

Kişisel kelime dağarcığımızın zenginleştirilebilmesi için neler yapılabileceğine ilişkin her iki bölüm öğrencilerinin az oranda farklılıklar göstermekle birlikte mutabık kaldıkları çözüm önerileri ise şu şekildedir:

Kitap okumanın ödev olarak verilmesi, okulda okuma saatlerinin olması, yazılı sınav sayısının artırılması, sözlük araştırmalarının müfredatta yer alması, sosyal medya kullanılarak bu sorun hakkında farkındalık oluşturulması, en çok izlenen programlarda soruna dikkat çekilmesi. Ayrıca çizgi filmlerden başlayarak, tüm TV programlarında kelime hazinemizin geliştirilmesi için gayret gösterilmesi, ilk ve orta öğretim müfredatının bu konu dikkate alınarak hazırlanması, belirli bir kelime sayısının hedeflenmesi, eş anlamlı kelimelerin kullanılmasının özendirilmesi, bu konuda projelerin oluşturulmasının teşvik edilmesi.

Araştırmanın kelime dağarcımızdaki azalma sorunu ve konu hakkında eğitimin önemli paydaşları olan öğretmen adaylarının görüşlerinin de dikkate alınması hususunda farkındalık oluşturulmasına katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1996). *Türkçenin söz varlığı*, Ankara: Engin Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim* (5. baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Apaydın, D. (2007). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük öğretimi üzerine bir yöntem denemesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayat, N., Hamzadayı, E., Çetinkaya, G. ve Ülper, H. (2013). Gülen Ada öyküsünün göstergebilimsel çözümlemesi. *Journal of School of History*, 16, 351-370.
- Bıyıklı, M. (2011) *Osmanlıca açısından arap harfli ve latin harfli türkçe lügatlerde ve sözlüklerde kelimelerin karşılaştırmalı analizleri*. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Dil bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi Bildiri Kitabı (I.Cilt), Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*, Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Çiftçi, M. (1991). *Bir grup yükseköğrenim öğrencisi üzerinde kelime serveti araştırması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çıplak, M. (2005). *Uşak merkez ilköğretim 5., 8. ve 11. sınıfların yazılı kelime hazinesinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, C. (2007). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Millî Eğitim Dergisi*, 34(169), 1-24.
- Doğan, A. (1998). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim (3 Cilt)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dursunoğlu, H. (2011). Cumhuriyet döneminde yapılan sözlük çalışmaları ve türkçe sözlükler üzerine bir kaynakça denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(31), 255-272.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*, (3. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Hameau, M. A. (1988). Söz dağarcığı öğretimi (Çev. Ramis Dara). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Karadağ, Ö., & Kurudayıoğlu, M. (2005). 2005 Türkçe programına göre hazırlanmış ilköğretim birinci kademe türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1(27), 423-436.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe Türk dili ve edebiyatı öğretimi (öğretmen el kitabı)*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Karatay, H. (2018). Okuma eğitimi-kuram ve uygulama. *Pegem Atıf İndeksi*, 001-295.
- Sarı, M. (1982). *El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Sözlük, T. (2005). *Türk dil kurumu sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları.
- Tosunoğlu, M. (1999). Kelime servetinin eğitim öğretimdeki yeri ve önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 144(1), 71-73.
- Ünlü, G. (2016). *1974 Tdk türkçe sözlük ile 2011 tdk türkçe sözlük'ün karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardar, B., Güz, N., Huber, E., Öztokat, E. ve Senemoğlu, O. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü* (2. Basım). İstanbul: ABC Kitabevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wahrig, G. (1993). *Wahrig deutsches wörterbuch*. Berlin: Bertelsmann Lexikon Verlag.
- Willenberg, H. (2008). *Wortschatz deutsch*. Frankfurt am Main: Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF).

Ek 1: Araştırma İzin Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurul Başkanlığı
PROJE DEĞERLENDİRME FORMU

Projenin/Çalışmanın Adı: Dr.Öğr. Üyesi Orhan BOZDEMİR'in "Öğrencilerimizin Bakış Açısından Türkçe Kelime Dağarcığımızın Giderek Azalması Sorunu ve Çözüm Önerileri" isimli çalışma ile ilgili Etik Kurul onay belgesi talep edilmesi.

Gönderildiği Tarih: 15.04.2020

Teslim Tarihi: 15.04.2020

Değerlendirenin Adı Soyadı: Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı Adına

Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Etik Kurul Başkanı

İmza :

Bu Tez/Çalışma uygundur:

Gerekeç/Açıklama: Yapılacak çalışmada yaklaşım ve yöntemler dikkate alınarak, konu ile ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel açıdan herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Bu Tez/Çalışma uygun değildir:

Gerekeç/Açıklama

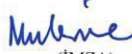
T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL BAŞKANLIĞI
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu
ERZURUM

Toplantının Mahiyeti :Etik Kurul
Toplantının Tarihi :15.04.2020
Toplantının Sayısı :07

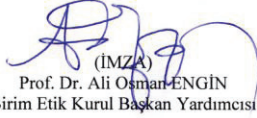
Karar-03: Dr.Öğr. Üyesi Orhan BOZDEMİR'in "Öğrencilerimizin Bakış Açısından Türkçe Kelime Dağarcığımızın Giderek Azalması Sorunu ve Çözüm Önerileri" isimli çalışma ile ilgili Etik Kurul onay belgesi talebi ile ilgili husus görüşüldü.

Yapılan görüşmelerden sonra adı geçenlerin "Öğrencilerimizin Bakış Açısından Türkçe Kelime Dağarcığımızın Giderek Azalması Sorunu ve Çözüm Önerileri" isimli çalışması ile ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına,

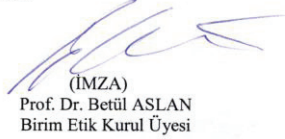
oy birliği ile karar verilmiştir.

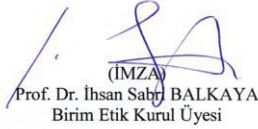
(İMZA)
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Birim Etik Kurul Başkanı

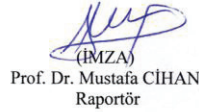
(İMZA)
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN
Birim Etik Kurul Başkan Yardımcısı

(İMZA)
Prof. Dr. Betül ASLAN
Birim Etik Kurul Üyesi

(İMZA)
Prof. Dr. İhsan Sabir BALKAYA
Birim Etik Kurul Üyesi

(İMZA)
Prof. Dr. Mustafa CİHAN
Raportör

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu Karar Formu

KARAR BİLGİLERİ	Toplantı Sayısı: 07 Karar No: 03	Toplantı Tarihi: 15.04.2020
	<p>Aşağıda bilgileri verilen çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüldü.</p> <p>Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına, Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.</p>	
ÇALIŞMA BİLGİLERİ	<p>Proje Yürütücüsü: Dr.Öğr. Üyesi Orhan BOZDEMİR</p> <p>Çalışma Konusu: “Öğrencilerimizin Bakış Açısından Türkçe Kelime Dağarcığımızın Giderek Azalması Sorunu ve Çözüm Önerileri”</p>	

EĞİTİM BİLİMLERİ BİRİM ETİK KURULU		İMZA
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ	Etik Kurul Başkanı	
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN	Etik Kurul Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Betül ASLAN	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. Mustafa CİHAN	Etik Kurul Raportörü	